

УДК 37.015

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В РЕГІОНІ

© С. Ф. Одайник

У статті визначено проблему оцінювання ефективності управлінської діяльності; обґрунтовано критерії, індикатори та рівні ефективності управління якістю загальної середньої освіти; проаналізовано різні підходи до оцінювання ефективності управлінської діяльності; доведено, що наявність теоретично розробленої системи оцінювання дає змогу об'єктивно оцінити ефективність управління якістю загальної середньої освіти регіону

Ключові слова: управління якістю загальної середньої освіти, критерій, індикатор, рівні ефективності, регіональна освіта

The article is defined the problem of assessment of effectiveness of management activity; it is grounded criteria, indicators and levels of management effectiveness by quality of general secondary education; it is analyzed different approaches to evaluate the effectiveness of management activity; the attention is accented on the fact that presence of theoretically worked out system of assessment gave the possibility to assess in objective way the effectiveness by quality of management of general secondary education at the region; it is proved that the specialists of the organs of management of regional education, school leaders, district methodologists of methodological offices were not familiar with the mechanisms of quality management of general secondary education and required implementation of effective means of managerial influence; it is made the analysis of key tendencies and approaches to assess the quality of education as basis for its functioning and development; it is highlighted the levels of efficiency of management by quality at general secondary education at the region: elementary, middle, sufficient, high; it is established that the specificity of management by general secondary education at the region was the interdependence of internal (at the level of general educational institution) and external (at the level of local and regional management) of assessment of quality of education; it is grounded notions and categories that revealed the scientific aspects of management by quality of secondary education at the region

Keywords: management by quality of general secondary education, criterion, indicator, levels of efficiency, regional education

1. Вступ

Розвиток загальної середньої освіти (далі – ЗСО) на регіональному рівні певною мірою залежить від ефективності управління її якістю на основі об'єктивної, релевантної, адекватної, точної інформації, що дає змогу своєчасно виявляти проблеми та вживати заходи щодо їх успішного розв'язання. Однією з умов означеного процесу є взаємодія органів управління освітою, керівників навчальних закладів, науково-методичних установ та громадськості, що потребує спеціальної підготовки педагогічних і керівних кадрів; розроблення регіональної програми моніторингових досліджень; організації роз'яснювальної роботи серед педагогів і батьків, а також застосування сучасних інструментів управлінського впливу.

Оскільки управління якістю загальної середньої освіти, як система і як процес, має бути спрямоване на розвиток, удосконалення системи загальної середньої освіти, забезпечення умов для збереження та підвищення її якості, то воно покликано забезпечити певну збалансовану відповідність загальної середньої освіти різноманітним та таким, що постійно змінюються, потребам, цілям, умовам і стандартам.

Актуальність проблеми також полягає в необхідності визначення чітких індикаторів ефективності управління якістю ЗСО в регіоні та їх упровадження в управлінську практику.

2. Літературний огляд

Питання ефективності управління якістю освіти є предметом наукових досліджень Г. Єльнікової (окремі теоретичні і практичні аспекти діяльності регіональних органів управління якістю освіти) [1], О. Кузнецової (сутність моніторингу якості освіти та його вплив на результати навчально-виховного процесу) [2], Т. Лукіної (державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні) [3], Г. Дмитренко (цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу як складова стратегічного менеджменту) [4], В. Зайчук (проблеми визначення та підвищення ефективності державного управління) [5], де розкривається сутність управління та характеризуються механізми оцінювання як якості ЗСО, так і системи управління нею. У працях Н. Мельник ця властивість розглядається з позицій спрямованості управління на досягнення не будь-яких, не випадкових, не просто кращих, а визначених, прогнозованих результатів [6]. Однак потребують обґрунтування критеріїв, індикаторів та рівнів ефективності управління якістю ЗСО в регіоні.

3. Постановка проблеми

Метою статті є обґрунтування критеріїв, індикаторів, рівнів ефективності управління якістю ЗСО в регіоні, що буде сприяти об'єктивності оцінювання ефективності управлінської діяльності.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

- аналіз різних підходів до оцінювання ефективності управлінської діяльності;
- визначення критеріїв, індикаторів, рівнів ефективності управління якістю ЗСО в регіоні.

4. Теоретичні та практичні аспекти оцінювання ефективності управління якістю ЗСО в регіоні

4.1. Підходи до оцінювання ефективності управлінської діяльності

Управління якістю освіти – це складна та різноманітна сфера діяльності, в якій виникає безліч проблем організаційного, педагогічного, технічного та психологічного характеру.

На наш погляд, управління якістю загальної середньої освіти – це специфічний вид управлінської діяльності, що здійснюється комплексно на декількох рівнях (загальнодержавному, регіональному, локальному) та спрямований на визначення загальноосвітнього рівня випускників школи щодо потреб, цілей, умов, затверджених освітніми нормами і стандартами та ухвалення управлінських дій щодо покращення якості ЗСО.

Аналіз наукових джерел дає змогу констатувати про різні підходи до оцінювання ефективності управлінської діяльності. Так, С. Черновим поняття «ефективність управління» ототожнюється з результативністю управління, ознаками якого є досягнення основних цілей освітньої державної політики, виконання освітніх програм та розв'язання завдань, поставлених перед системою загальної середньої освіти [7].

У свою чергу, В. Цветков вважає, що це поняття ще не набуло навіть завершеної концептуальної розробки, тому відсутні усталені позитивні методики оцінювання ефективності управлінської діяльності [8]. Він пропонує звернути увагу на соціальну та політичну, а також функціональну ефективність управління якістю ЗСО, унаслідок чого інтегративним критерієм виступає суспільна корисність.

На думку Т. Лукіної, механізмом оцінювання ефективності управління якістю освіти є національна система моніторингу якості ЗСО [3]. Науковець акцентує на тому, що якість загальної середньої освіти регіону і ефективність управління нею – взаємозалежні категорії, що істотно впливають та визначають одна одну.

Одним із сучасних підходів до оцінювання ефективності управлінської діяльності є кваліметричний підхід, сутність якого полягає в оцінці якісних властивостей процесу, явища, предмета кількісними показниками з використанням певної математичної моделі та технології. Передбачається використання оцінки – критерію через порівняння реального стану об'єкта з ідеальним (визначеним нормативно або представленим як бажаний результат). У якості кваліметричної моделі найчастіше використовується факторно-критеріальна, що передбачає розчленування об'єкта на структурні елементи. Такий підхід, як вважають Г. Дмитренко та Г. Єльнікова дає змогу

розглядати об'єкт як систему, оцінюючи його не в цілому, а як сукупність взаємопов'язаних складових.

Так, в основу моделі оцінювання управлінської діяльності, розробленої Г. Єльніковою, покладено діагностику готовності керівників загальноосвітніх навчальних закладів до такої діяльності, їх управлінської компетентності та результативності діяльності, під якою вона розуміє процес співставлення реального стану знань і вмінь керівника зі змістом ідеалізованої моделі його компетентності [1].

Г. Дмитренко висловлює ідею про управління освітою як великим цілісним соціальним об'єктом на основі узгодження інтересів керівників і виконавців. Методичним матеріалом для реалізації цієї ідеї слугують макети факторно-критеріальних моделей оцінки кінцевих результатів діяльності учасників навчально-виховного процесу [3].

Ураховуючи зазначені вище наукові позиції, оцінка ефективності процесу управління якістю ЗСО в регіоні нами розглядається як інтегральний показник, що містить індикатори результативності, ефективності й економічності.

4.2. Критерії, індикатори, рівні ефективності управління якістю ЗСО в регіоні

Під критеріями (від. гр. «criterion» – «засіб для судження») розуміється «ознака, на підставі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чогось, мірило оцінки» [9]. Під критерієм оцінювання слід розуміти ту головну підставу, на якій дається оцінка якості освіти. Це можуть бути певні соціальні норми чи педагогічні вимоги, що є чинниками функціонування системи освіти, ресурсне забезпечення, характеристика ухвалення управлінських рішень тощо.

Кожному критерію властиві ті чи інші індикатори.

Індикатор (від лат. «indicator» – «показчик») є ознакою чого-небудь, це «наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь» [9].

Індикатор в освіті передає інформацію «про умови, стабільність або зміни, функціонування або досягнення освітньої системи чи її окремих аспектів» [10].

Основними критеріями та індикаторами, що характеризують рівень ефективності управління якістю ЗСО в регіоні, вважаємо такі:

– інформаційно-діагностичний, що оцінює повноту отримання від усіх суб'єктів управління якістю ЗСО інформації щодо власного бачення проблем якості ЗСО та шляхів її підвищення. Індикаторами цього критерію є: визначення всього спектру проблем і протиріч, пропозицій щодо цілей і завдань управління якістю ЗСО, критеріїв рівня освіченості учнів, результатів освітньої діяльності ЗНЗ, які надаються всіма суб'єктами управління якістю ЗСО;

– організаційно-координаційний, що визначає рівень координації дій усіх суб'єктів управління якістю ЗСО на основі принципів взаємодії та взаємоузгодженості рішень. Його показниками є: узгоджена конкретизація завдань, етапів, напрямів моніторингу якості ЗСО; налагодження комунікацій між різними структурами і службами, що задіяні в управлінні які-

стю ЗСО в регіоні; консультування, регулювання та координація управлінських впливів; узгодження мотивації відповідальних осіб за проведення моніторингу якості ЗСО;

– результативно-корегувальний, який визначає рівень узгодженого коригування впровадження моделі управління якістю ЗСО. Його показниками є: узгоджена корекція цілей і завдань, критеріїв оцінки, основних напрямів розвитку ЗСО в регіоні, корегування результатів управління якістю ЗСО.

5. Результати досліджень

Оцінимо виконання показників кожного критерію балами таким чином: виконання показників обласним управлінням (ОУ) – 1 бал, районним (міським) управлінням (відділом) (РУ) – 1 бал, науково-методичною лабораторією зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти (ЗППО) – 1 бал, районним (міським) методичним кабінетом (центром) (РМК, ММК) – 1 бал, загальноосвітнім навчальним закладом (ЗНЗ) – 1 бал.

Обчислимо суму балів по кожному індикатору і виставимо сумарну оцінку – 5 балів. На основі цих оцінок як їх середньоарифметичне значення знайдемо середній бал за критерієм.

Це дасть змогу обчислити середнє арифметичне значення таких середніх балів за кожним критерієм і на цій основі визначити рівень упровадження моделі управління якістю ЗСО в регіоні:

- від 1 до 2 балів включно – початковий;
- від 2 до 3 балів включно – середній;
- від 3 до 4 балів включно – достатній;
- від 4 до 5 балів включно – високий.

На підставі визначених критеріїв та індикаторів схарактеризуємо рівні ефективності управління якістю ЗСО в регіоні.

Високий рівень характеризується повнотою інформації щодо проблем якості ЗСО та шляхів її підвищення на всіх рівнях; сталою узгодженістю (усвідомленням і прийняттям) цілей і завдань управління якістю ЗСО, індикаторів якості ЗСО; налагодженням комунікацій між різними структурами і службами, що задіяні в управлінні якістю ЗСО в регіоні; високою мотивацією відповідальних осіб за проведення моніторингу якості ЗСО, корегування результатів якого є обов'язковою функцією управління якістю ЗСО.

Достатній рівень характеризується повнотою інформації щодо проблем якості ЗСО та шляхів її підвищення на всіх рівнях; певною узгодженістю цілей і завдань управління якістю ЗСО, індикаторів якості ЗСО у зв'язку з виникненням нових (нестандартних) умов функціонування сфери загальної середньої освіти в регіоні, що допускає виокремлення цілей і завдань управління якістю ЗСО, індикаторів якості ЗСО на місцевому рівні; налагодженням комунікацій між окремими структурами і службами, що задіяні в управлінні якістю ЗСО в регіоні; середньою мотивацією відповідальних осіб за проведення моніторингу якості ЗСО, корегування результатів якого здійснюється періодично.

Для середнього рівня характерні: часткова інформованість усіх суб'єктів управління щодо про-

блем якості ЗСО та шляхів її підвищення, часткова узгодженість цілей і завдань управління якістю ЗСО, індикаторів якості ЗСО, коли перевага надається локальним індикаторам на рівні місцевому; епізодичність зовнішніх комунікацій між окремими структурами і службами, що задіяні в управлінні якістю ЗСО в регіоні; низькою мотивацією відповідальних осіб за проведення моніторингу якості ЗСО; корегування результатів якого здійснюється безсистемно.

Для низького рівня характерні: локальна (з одного якогось напрямку) інформованість суб'єктів управління щодо проблем якості ЗСО та шляхів її підвищення; виокремлення цілей і завдань управління якістю ЗСО, індикаторів якості ЗСО з системи регіональної; зовнішні контакти за вимогою керівників вищого рівня; здійснення оцінювання якості ЗСО в межах лише адміністративного контролю; корегування результатів якого здійснюється безсистемно.

Згідно з чинними нормативними актами [11] за регіональними органами управління освіти закріплюється право на прогнозування та розроблення регіональних програм розвитку освіти, залучення наукових сил до реалізації перспективних завдань освіти, що загалом створює правове поле для підтримки соціально-педагогічних ініціатив на регіональному рівні.

Утвердження регіонального підходу в розвитку освіти дає можливість з одного боку, враховувати регіональні особливості (історичні, культурні, соціально-економічні та ін.) у змісті, організації освітнього та навчально-виховного процесів; з іншого – оптимізувати мережу навчальних закладів різних типів та з різними освітніми послугами для забезпечення зростаючих потреб суспільства щодо отримання якісної освіти. Відтак, регіональна система освіти як організаційна структура, що знаходиться на відповідній території та віднесена до соціально-економічної системи відповідного адміністративно-територіального регіону дає можливість найповніше забезпечити неперервність освіти особистості.

З огляду на викладене вище регіональний рівень управління якістю ЗСО забезпечує розвиток освіти в окремому регіоні, створює умови для впровадження та реалізації освітніх нововведень у практику шкільного навчання та виховання, сприяє пошуку доцільних механізмів управління цими процесами.

6. Висновки

Отже, управління якістю ЗСО в регіоні є однією з найважливіших проблем реформування освітньої галузі. Результати проведеного аналізу свідчать про наявність великої кількості праць щодо здійснення управління якістю освіти на регіональному та місцевому рівнях, запровадження оцінних технологій в освітній процес.

У зв'язку зі зростанням вимог до якості освіти все більш затребуваною стала методологія управління якістю загальної середньої освіти. Адже, позитивна динаміка діяльності системи загальної середньої освіти має бути результатом ефективного управління нею. Для практичної реалізації цієї проблеми необхідно

розроблення оцінних засобів вимірювання ефективності управління якістю освіти. Наявність теоретично розробленої системи оцінювання, зокрема показників і критеріїв, дає змогу об'єктивно оцінити ефективність управління загальною середньою освітою регіону.

Оцінка має допомогти відслідковувати та регулювати рівні професіоналізації управління.

Література

1. Єльнікова, Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні [Текст]: монографія / Г. В. Єльнікова. – К.: ДАККО, 1999. – 303 с.
2. Кузнецова, О. П. Мониторинг качества школьного образования [Текст] / О. П. Кузнецова, И. С. Денисова, Т. С. Чернышева и др. // Управление качеством образования. – 2008. – № 3. – С. 45–62.
3. Лукіна, Т. Мониторинг якості освіти: теорія і практика [Текст] / Т. О. Лукіна. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
4. Дмитренко, Г. Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів [Текст]: навч.-метод. посіб. / Г. А. Дмитренко, В. В. Олійник, О. Л. Ануфрієва. – К.: УІПКККО, 1996. – 84 с.
5. Зайчук, В. О. Управління якістю освіти як складова державної освітньої політики [Текст] / В. О. Зайчук // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1. – С. 56–78.
6. Мельник, Н. Впроваджуємо моніторинг освіти [Електронний ресурс] / Н. Мельник // Сучасна освіта. – 2012. – Режим доступу: <http://www.osvita.ua/school/manage/981/>
7. Чернов, С. І. Текст лекцій з дисципліни «Державне та регіональне управління» [Текст] / С. І. Чернов, М. М. Новікова, С. О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 140 с.
8. Цветков, В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) [Текст] / В. В. Цветков; ред. Ю. С. Шемшученко, В. Б. Авер'янов. – Х.: Право, 1996. – С. 146.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / гол. ред. Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1426 с.

10. Мокшеєв, В. Організація системи моніторингу в освіті [Текст] / В. Мокшеєв // Шкільні технології. – 2005. – № 1. – С. 85–94.

11. Типове положення про відділ освіти районної, районної у м. Києві та Севастополі державної адміністрації [Текст]. – Кабінет Міністрів України, 1999. – № 347. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/spart92/inx92502.htm>

References

1. Elnikova, G. V. (1999). Scientific bases of development of management by general secondary education at the region. Kyiv: DAKKO, 303.
2. Kuznetsova, O. P., Denysova, I. S., Chernyshova, T. S. et. al. (2008). Monitoring of quality by school education. Management by quality of education, 3, 45–62.
3. Lukina, T. O. (2006). Monitoring of quality of education: theory and practice. Kyiv: Publishing house «School world»: Ed. L. Galitsyna, 128.
4. Dmytrenko, G., Olynyk, V. V., Anufrieva, O. L. (1996). Aimed management: measurement of efficiency of activity of pupils and pedagogues. Kyiv: UIPKKKO, 84.
5. Zaychuk, V. O. (2009). Management by quality of education as component of State educational policy. Pedagogy and psychology, 1, 56–78.
6. Melnyk, N. (2012). We inculcate monitoring of education. Suchasna osvita. Available at: <http://www.osvita.ua/school/manage/981/>
7. Chernov, S. I., Novikova, M. M., Gaiduchenko, S. O. (2014). Text of lectures on the discipline «State and regional management». Kharkiv: KNUCI, 140.
8. Tsvetkov, V. V.; Shemshuchenko, Yu. S., Averianov, V. B. (Eds.) (1996). State management: the main factors of efficiency (political and legal aspect). Kyiv: Right, 146.
9. Busel, T. (Ed.) (2001). Great dictionary of contemporary Ukrainian language. Kyiv, Irpin: «Perun», 1426.
10. Moksheev, V. (2005). Organization of system of monitoring in education. School technologies, 1, 85–94.
11. Typical statement about department education of regional, regional in city Kyiv and Sebastopol State administration (1999). Cabinet of Ministry of Ukraine, 347. Available at: <http://uazakon.com/document/spart92/inx92502.htm>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Голобородько Є. П.
Дата надходження рукопису 07.06.2016*

Одайник Світлана Федорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з питань зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти, кафедра педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», вул. Покришева, 41, м. Херсон, Україна, 73034
E-mail: odainyklana@meta.ua